

A NOVA LEI SOBRE O REXIME FISCAL DE COOPERATIVAS*

César GARCÍA NOVOA

Antonio LÓPEZ DIAZ

Universidade de Santiago de Compostela

O recoñecemento polo ordenamento xurídico da función social da cooperativa, como instrumento asociativo que permite a xestión directa dos recursos económicos e favorece o acceso dos traballadores ós medios de produción, manifestouse tradicionalmente a través dun réxime de incentivos hacia esta institución xurídica, tendencia ésta recollida no artigo 129.2. da Constitución Española.

Dentro dese conxunto de incentivos destacan, sen dúbida, as medidas tributarias a través das que se viu establecendo un trato de favor hacia o movemento cooperativista.

Desde o Estatuto Fiscal de Cooperativas de 1954, produciuse unha interesante evolución lexislativa que culmina coa recente publicación da Lei 20/1990, de 19 de Decembro, sobre o Réxime Fiscal das Cooperativas.

Entre os eslabóns desta evolución cabería destacar, en primeiro lugar, o R.D. 888/1969, de 9 de Maio, que, tendendo a adapta-lo réxime fiscal das cooperativas ó novo sistema tributario establecido polas reformas de 1957 e 1964, derogou o Estatuto de 1954. A reforma fiscal iniciada en 1977 trouxo consigo, polo seu turno, entre outras consecuencias, a adopción dun imposto sintético sobre a renda de persoas xurídicas, mediante a aprobación da Lei 61/78, de 27 de Decembro que regula o Imposto sobre Sociedades. A necesidade de adapta-lo réxime fiscal das cooperativas á normativa do Imposto sobre Sociedades obrigou a publicación da O.M. de 14 de Febreiro de 1980, á espera da aprobación dunha nova lei sobre Réxime Fiscal de Cooperativas, prevista na Disposición Transitoria Cuarta da Lei 61/78. Por último, a aprobación da Lei 3/87, de 2 de Abril, xeral de cooperativas, onde se incluía na Disposición Final Quinta a previsión de que se enviase ás Cortes un proxecto de Lei sobre réxime fiscal das cooperativas, agudizou a necesidade de que no marco do actual sistema tributario se contemplase nun novo texto normativo o réxime fiscal das cooperativas.

A dita necesidade foi satisfeita coa publicación da Lei 20/1990, de 19 de Decembro sobre réxime fiscal das cooperativas, que ten por principios informadores, como recolle

* Recibido en Febreiro de 1991.

a Exposición de Motivos, os que seguen: 1º.- Fomento das sociedades cooperativas en atención á súa función social, proclamada tradicionalmente pola Alianza Cooperativa Internacional. 2º.- Coordinación coas demais parcelas do ordenamento xurídico, e, en particular, co réxime tributario xeral das persoas xurídicas; 3º.- Recoñecimento dos principios esenciais da institución cooperativa; 4º.- Globalidade do réxime que se concreta tanto nas normas de beneficio como nas de axuste das regras xerais de tributación ás peculiaridades propias do funcionamento das cooperativas. En quinto lugar, establécese o carácter supletorio do réxime xeral contido na normativa reguladora do Imposto sobre sociedades.

De entre as novidades máis importantes contidas na nova normativa caibe destacar, en primeiro lugar, a clasificación das cooperativas, atendendo ó criterio do tratamento fiscal que o ordenamento tributario lles dispensa. Con efecto, dende a entrada en vigor da nova lei, hai que diferenciar entre cooperativas fiscalmente protexidas e cooperativas libres ou non protexidas, ó igual que ocorrería no anterior estatuto. Sen embargo, débese ter en conta que na nova lexislación considéranse protexidas tódalas cooperativas que, “sexá cal for a data da súa constitución, axústanse ós principios e disposicións da Lei Xeral de Cooperativas ou das Leis de Cooperativas das Comunidades Autónomas...”, perdendo unicamente esta condición cando incorran nalgunhas das causas previstas no artículo 13, é dicir, incorrendo en algunha das circunstancias anómalas en relación ás singularidades do réxime de cooperativas, contempladas neste precepto.

O mesmo tempo, a nova Lei crea, dentro das cooperativas protexidas, a categoría das cooperativas especialmente protexidas. Esta categoría está integrada polas cooperativas de primeiro grao das clases que seguen: de Traballo Asociado, Agrarias, de Explotación Comunitaria da Terra, do mar, e de consumidores e usuarios (art. 7º).

Non embargantes, as cooperativas de segundo e ulterior grao, tamén poderán gozar, en certas circunstancias e como no seu momento analizaremos, dos beneficios previstos para as cooperativas especialmente protexidas.

Ademais, a Lei ratifica no art. 5º a existencia da Xunta Consultiva do Réxime fiscal das cooperativas, que ten por misión esencial elevar propostas e emitir informes con carácter preceptivo respecto de normas referentes ó réxime fiscal de cooperativas, e nos procedementos que teñan lugar perante os órganos económico-administrativos. Estes son os competentes para coñecer das controversias que se susciten entorno ó dito réxime fiscal, como no seu momento estableceu o R.D. 888/1969.

Sen embargo, os aspectos máis destacables da Lei 20/1990 refírense ó tratamento tributario das operacións económicas que poidan ter lugar en relación á actividade da cooperativa. Neste sentido cabería destacar, por un lado, o réxime fiscal das sociedades cooperativas, que, en tanto persoas xurídicas, andan sometidas ó Imposto sobre Sociedades, anque co réxime especial deseñado no capítulo IV da lei aquí comentada. En segundo lugar, hai que se referir á tributación dos distintos rendementos que, a favor dos socios ou dos asociados, pódense deducir da súa participación na cooperativa. Unha mención especial merecerán ademais os beneficios tributarios recoñecidos ás cooperativas, como

manifestación desa xa aludida tradición legislativa do tratamento fiscal favorecedor a este tipo de sociedades.

En relación ó primeiro punto, é dicir, á tributación da cooperativa coma persoa xurídica, e polo tanto sometida ó Imposto sobre Sociedades, esta Lei contempla no seu capítulo IV un réxime especial aplicándose supletoriamente a Lei do Imposto Sobre Sociedades.

Este réxime especial maniféstase a través dunha regulación específica da base imponible, do tipo de gravame e das deducións da cuota.

Polo que se refire á base imponible, a primeira gran novidade a salientar é que a Lei regula un sistema especial de base imponible desagregada, que está composta polos resultados cooperativos e os extracooperativos. Os primeiros son aqueles derivados da actividade que constitúe o obxecto da cooperativa; ben en atención a que derivan das atencións cos socios, xa sexan procedentes do exercicio da actividade cooperativizada ou das cuotas satisfeitas, ou ben en atención á súa relación coa actividade cooperativizada, incluíndose aquí os ingresos procedentes da xestión da Tesourería, xuros e retornos procedentes da participación da cooperativa noutras cooperativas, e as subvencións, xa sexan correntes ou de capital, contabilizándose, neste último caso, a medida que se produza a amortización dos bens.

Os ditos ingresos, de acordo co art. 15 da Lei, que ratifica o réxime anterior, computaranse atendendo ó seu valor de mercado, excepto naqueles casos nos que se trate de cooperativas de consumidores e usuarios, vivenda, ou que presten servicios ou subministros ós seus socios, operacións que se computarán polo importe efectivamente satisfeito sempre que non resulte inferior ó custe de tales servicios ou subministros.

Para chegar á determinación da base imponible correspondente a ingresos cooperativos, dos ingresos anteriormente mencionados deduciranse os seguintes gastos: En primeiro lugar, dedúcense os gastos directamente relacionados cos ingresos cooperativos, fundamentalmente, o importe das entregas de bens, servicios ou subministros realizados polos socios, as prestacións de traballo e as rendas dos bens que teñan sido cedidos. En calquera caso, os ditos gastos deben de se incluír atendendo ó seu valor de mercado. No mesmo sentido, dedúcense, como gastos financeiros, os xuros devengados polos socios, xa sexa por aportacións, ou ben derivados dos retornos integrados no Fondo Especial previsto no artigo 85.2 c) da Lei de Cooperativas, sempre que a taxa non exceda dos xuros básicos do Banco de España incrementado en tres puntos para os socios e cinco para os asociados, constituen este último suposto unha novidade da Lei 20/1990, fronte ó disposto no art. 85.2.c) da Lei de Cooperativas.

O segundo grupo de gastos está integrado polas aportacións obrigatorias ó Fondo de Educación e Promoción de constitución obrigatoria, segundo o art. 89 da Lei de Cooperativas e que substitúe ó anterior Fondo de Educación e Obras Sociais á que se refire o art. 13.2.II) da Lei do Imposto de Sociedades. A contía deducible destas dotacións non poderá exceder do 30 por 100 dos excedentes netos do exercicio. O resto dos ingresos e gastos relacionados co Fondo de Educación e Promoción non se terán en conta

para a determinación da base impositiva dos rendementos cooperativos, levándose nunha contabilidade separada e calculándose unha conta especial de resultados do Fondo.

En terceiro lugar, hai que engadir, ós gastos anteriormente citados, a parte resultante da imputación dos gastos xerais da actividade cooperativa, que se aplicará en función de criterios de prorrateo, atendendo á proporción das actividades cooperativas, en relación ó total de actividades da sociedade cooperativa.

En cuarto lugar, constitúen gastos deducibles as dotacións á amortización de elementos do activo fixo das sociedades cooperativas. A gran novidade constitúea o recoñecemento no art. 33.3 da Lei aquí comentada, da liberdade de amortización dos elementos adquiridos no prazo de tres anos a contar desde a inscrición da cooperativa no Rexistro de cooperativas e Sociedades Anónimas Laborais. Este sistema de liberdade de amortización, ó permitir deducir un volume superior á depreciación económico-financieira do ben, supón un incentivo ó investimento, ó posibilitar que se considere depreciado o equipo capital nun período inferior ó da súa vida útil.

Para pecha-lo capítulo de gastos, débese ter en conta que en ningún caso son deducibles os anticipos a conta de retornos -pois constitúen unha participación de beneficios destinada a financia-lo capital propio da cooperativa- nin o valor asignado a entregas, subministración, servicios ou rendas cando exceda do valor de mercado.

Calculada a base impositiva correspondente ós resultados cooperativos, é necesario face-lo propio cos resultados extra-cooperativos, isto é, aqueles que proceden de actividades que non están relacionadas co obxecto social da cooperativa e que, como sinala a Exposición de Motivos da Lei Xeral de Cooperativas de 1987, é necesario admitir "aceptando con pragmatismo as realidades do mercado". Constitúen rendementos integrados na base extracooperativa, os procedentes do exercicio da actividade cooperativizada con persoas non socias, os derivados de investimentos e participacións financeiras en sociedades de natureza non cooperativa, e os obtidos de actividades alleas ós fins específicos da cooperativa -art. 21 da Lei-, así coma os incrementos e diminucións patrimoniais, calculados nos términos da Lei de Impostos sobre Sociedades.

Finalmente, e no referente á determinación da base impositiva, o art. 16.5. establece que, a efectos de determina-la base impositiva referente tanto ós resultados cooperativos como extracooperativos, ésta "minorarase nun 50% da parte dos mesmos que se destine obrigatoriamente ó Fondo de Reserva Obrigatorio". É dicir, sobre a base impositiva aplícase unha redución que determinará, nos termos do art. 53 da Lei Xeral Tributaria, a contía da base liquidable. O problema que se plantea é a ambigüidade dese art. 16,5, posto que do texto do mesmo non se deduce claramente se esta redución do 50 % aplícase sobre os rendementos cooperativos e extracooperativos ou se a dita porcentaxe divídese ou distribúese entre ambos rendementos. Ambigüidade esta que non resolve a Lei Xeral de Cooperativas, pois este texto legal, ó regula-lo Fondo de Reserva Obrigatorio -art. 88-, sinala que se destinará necesariamente ó mesmo a porcentaxe fixada nos estatutos, "sobre os excedentes netos", sen aclarar se os ditos excedentes refírense á actividade propia da cooperativa ou a tódalas actividades que a mesma realice, mesmo con terceiros non socios.

Unha vez calculada a base imponible, a seguinte especialidade do réxime fiscal das cooperativas refírese ó tipo de gravame. E elo porque, se ben en relación ós resultados extracooperativos, e por aplicación do art. 33 da Lei de Réxime Fiscal de Cooperativas, aplicarase o tipo xeral do Imposto sobre Sociedades -que, anque se establece no art. 23 da Lei reguladora do dito imposto, adoitase fixar anualmente na Lei de Presupostos, sendo o actualmente vixente o do 35% -art. 62 da Lei 31/1990 de 27 de Decembro de Presupostos Xerais do Estado para 1991-, en relación ós resultados cooperativos, o tipo de gravame aplicable será do 20% -art. 33 da Lei Xeral de Cooperativas-, salvo para as cooperativas de crédito que é do 26%. Estes tipos de gravame son ratificados pola Lei de Presupostos para 1991, e continúan na tradición de fixar tipos reducidos para as sociedades cooperativas.

Finalmente, os demais beneficios fiscais recoñecidos a favor das cooperativas refírense á cuota tributaria. Esta é a suma das bses resultantes da aplicación dos correspondentes tipos ós resultados cooperativos e extracooperativos, e para a determinación da débeda tributaria establécense unha serie de deducións que se poden resumir nas seguintes:

En primeiro lugar as cooperativas teñen dereito á deducción para corrixi-la dupla imposición de dividendos ou retornos cooperativos ou, no seu caso por dupla imposición internacional. Para practicar esta última deducción, terase en conta o carácter cooperativo ou extra cooperativo do ingreso que xera a dupla imposición, e aplicarase o tipo de gravame correspondente.

O mesmo tempo permítase a deducción por creación de emprego, que será de aplicación, ademais de nos supostos previstos na Lei do Imposto sobre Sociedades, cando se incorporen novos socios de traballo, e a deducción por investimentos que resulta compatible coa liberdade de amortización cando coincidan nos mesmos elementos.

Por último, prevese unha bonificación do 50% da cuota íntegra que resulta aplicable exclusivamente ás cooperativas especialmente protexidas.

Cando a cuota resulte negativa, a mesma poderá ser obxecto de compensación coas cuotas íntegras positivas dos cinco exercicios seguintes -non se trata, contra o que dí a Lei de Réxime Fiscal de Cooperativas dunha "compensación de perdas", senon dunha compensación de cuotas negativas-. Esta norma substitúe á prevista no art. 18 da Lei do Imposto de Sociedades, ó non se limita-la compensación ós cinco exercicios inmediatos seguintes, senon que se estende ós cinco exercicios seguintes onde a cuota resulte positiva.

As deducións sinaladas, de acordo co art. 37 da Lei pódense disfrutar sen necesidade de previa declaración administrativa. A concorrencia de algunha das causas que determinan a perda de condición de fiscalmente protexida determinará a aplicación do réxime xeral das sociedades e a privación dos beneficios fiscais no exercicio no que se produzan.

Pero, ó mesmo tempo, as cooperativas fiscalmente protexidas, gozan dun tratamento especial en relación a outros tributos. Así, no que se refire ó I.T.P.A.J.D. gozan de exención por calquera dos conceptos que poidan ser de aplicación, salvo o gravame previsto no art. 31.1 do R.D. Leg.3050/1980, que se refire ó gravame de matrices e copias de es-

crituras, actas e testemuñas, a razón de 10 ptas por pliego ou 5 por folio, cando realicen calquera dos seguintes actos, contratos ou operacións:

- a) Actos de constitución, ampliación de capital, fusión e escisión.
- b) Constitución e cancelación de préstamos.
- c) Adquisicións de bens e dereitos que se integren no Fondo de Educación e Promoción.

Ademais, se se trata de cooperativas especialmente protexidas, xunto coa exención xa mencionada, estarán exentas tamén no I.T.P.A.J.D. as operacións de adquisicións de bens e dereitos destinados directamente ó cumprimento dos seus fins sociais e estatutarios.

Polo que se refire ós tributos locais, as cooperativas fiscalmente protexidas gozarán dunha bonificación do 95% da cuota, e, no seu caso, dos recargos, no Imposto sobre Actividades Económicas e o Imposto sobre Bens Inmóbles correspondentes ós de natureza rústica das Cooperativas Agrarias ou de Explotación Comunitaria da Terra.

Polo seu turno, en relación ás operacións que se realicen en Ceuta, Melilla ou Canarias, as cooperativas fiscalmente protexidas estarán exentas do Imposto sobre o Tráfico de Empresas, excepto nos supostos de vendas, entregas ou transmisións de bens inmóbles.

Por último, a Lei establece que nos casos de fusión e escisión, realizadas polas cooperativas ó amparo da Lei 76/1980, disfrutarán dos beneficios fiscais no seu grao máximo.

Cando se trate de cooperativas de segundo ou ulterior grao, estas gozarán dos beneficios previstos para as de primeiro grao, sempre que non incorran nas causas que determinan a perda da condición de fiscalmente protexida.

No caso de que asocien exclusivamente a cooperativas especialmente protexidas gozarán ademais de tódolos beneficios previstos para estas. Non obstante, no suposto de que asocien a cooperativas protexidas e especialmente protexidas, os beneficios aplicables serán os previstos para as protexidas, e, ademais a bonificación da cuota no Imposto de Sociedades que se aplicará unicamente sobre a cuota correspondente ás operacións realizadas coas cooperativas especialmente protexidas.

Pola súa parte, as Unións, Federacións e Confederacións de Cooperativas disfrutan dos mesmos beneficios previstos para as cooperativas especialmente protexidas en relación ó I.T.P.A.J.D., ó tempo que andan exentas do Imposto de Sociedades nos termos establecidos no art. 5.2 da Lei 61/78, reguladora do dito tributo.

No referente á tributación dos socios ou asociados, hai que sinalar, en primeiro lugar, que ó non facer ningunha mención expresa a lei que aquí comentamos, hai que entender que segue a existi-la posibilidade a favor de as cooperativas fiscalmente protexidas se acolleren a transparencia fiscal voluntaria -art.19,3, da Lei do Imposto sobre Sociedades-, constituindo desta maneira, xunto coas Unións e Agrupacións Temporais de Empresas, a única excepción á supresión da transparencia voluntaria, operada pola Lei 48/1985 de 27 de Decembro de modificación do I.R.P.F. No caso de que se opte por transparencia

fiscal, aplicaranse as consecuencias xurídicas derivadas da mesma; calculada a base imponible da cooperativa seguindo as regras da lei que aquí comentamos, a mesma imputárase ós socios e asociados, que seran quen tributen pols rendementos da cooperativa nas súas respectivas declaracións de I.R.P.F.

A marxe desta aclaración, hai que engadir, respecto á tributación de socios e asociados de cooperativas que os retornos cooperativos terán a consideración de rendementos de capital mobiliario salvo que se incorporen ó capital social incrementando as aportacións do socio ó mesmo, que se apliquen a compensar as perdas sociais de exercicios anteriores ou se incorporen a un Fondo Especial. Cando os retornos cooperativos constitúan rendementos de capital mobiliario deberán ser obxecto de retención pola cooperativa.

Polo seu turno, para a determinación dos incrementos de patrimonio derivados do alleamento ou amortización das aportacións sociais, adiciónase ó custe de adquisición as cuotas de ingreso satisfeitas e as perdas da cooperativa que tendose atribuído ó socio foran reintegradas, xa que, en definitiva, supoñen unha maior aportación á inicialmente efectuada.

Polo que se refire ás deducións na cuota, os socios terán dereito a efectuar a dedución na cuota para evitar a dupla imposición de dividendos. A dita dedución consistirá no 10% dos retornos percibido, a menos que se trate de cooperativas especialmente protexidas que tivesen gozado da bonificación do 50% da cuota, caso no que a dedución será só do 15% de tales retornos.

Pola súa parte, no Imposto Extraordinario sobre o Patrimonio das Persoas Físicas, as participacións dos socios ou asociados no capital da cooperativa valorárase polo importe total das aportacións sociais desembolsadas obrigatorias ou voluntarias resultante do último balance aprobado, con dedución das perdas sociais non reintegradas.

Ademais, merecen especial consideración as cooperativas de crédito, reguladas na Lei 13/1989 de 26 de Maio. As cooperativas de crédito, sempre que non teñan incorrido nalgunhas das infraccións contempladas na Lei 26/1988 de 29 de Xullo de Disciplina e Intervención da Entidades de Crédito ou teñan imputado retornos en proporción distinta ás operacións realizadas polos socios, teñan realizado operacións con terceiros non socios en contía superior ó 50% dos recursos da cooperativa ou teñan reducido o seu capital social por baixo do mínimo legal, andan sometidas a un réxime tributario máis gravoso, posto que á base derivada dos seus rendementos cooperativos aplícaselle un tipo do 26% -art.40.1 da lei aquí comentada-, no lugar do 20%, recoñecido ás cooperativas de réxime común, posto que, a diferenza destas que merecen unha maior protección do ordenamento tributario, por seren cooperativas de traballo, as Cooperativas de Crédito son cooperativas de capital. Non embargantes, sonlle aplicables os beneficios fiscais atribuíbles ás cooperativas protexidas en relación ós Impostos Locais e sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados.

Por último é necesario referirse brevemente ás novidades introducidas pola Lei de Réxime Fiscal de Cooperativas, en relación ás Sociedades Agrarias de Transformación. A problemática que se planteaba en torno ás citadas sociedades agrarias pódese resumir

nos termos que seguen: as Sociedades Agrarias de Transformación son as herdeiras legais dos antigos Grupos Sindicais de Colonización. En relación a estes, o Decreto 1515/1970 de 21 de Maio, declaraba aplicables o réxime fiscal establecido para as cooperativas do campo. Suprimidos os Grupos Sindicais e substituídos polas Sociedades Agrarias de Transformación, planteouse o problema de se a estas lles eran tamén aplicables os beneficios fiscais recoñecidos ás cooperativas. E anque na práctica tamén se aplicaba ás Sociedades Agrarias de Transformación o tipo reducido de cooperativas -a pesar das modificacións introducidas pola Lei 48/1985 en relación á atribución de rendas en sociedades civís con personalidade xurídica-, a doutrina dubidaba desta solución xurídica. A nova lei de réxime fiscal das cooperativas, na súa Disposición Adicional Primeira, aclara a situación, ó recoñecer tácitamente que as Sociedades Agrarias de Transformación non son cooperativas, pois están plenamente sometidas ó réxime xeral do Imposto sobre Sociedades, anque respecto ás mesmas recoñécese un número importante de bonificacións, que aproximan neste punto o réxime destas sociedades ó das cooperativas. Ditas bonificacións consisten, fundamentalmente, na exención total do Imposto de Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados, para os actos de constitución e ampliación de capital e a bonificación do 95% na cuota e recargos do Imposto sobre Actividades Económicas. Estes beneficios fiscais están, en todo caso, condicionados a que a Sociedade Agraria de Transformación non modifique o seu réxime xurídico e a que non se produza unha alteración substancial nos seus caracteres.